Ковальова О. І.*

«ВІЙНА З НАРКОТОРГІВЛЕЮ» В МЕКСИЦІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ

В центре внимания исследования – внутренняя нестабильность последних трех лет в Мексике, связанная с «Войной против наркотиков», что проявляется в значительной эскалации насилия. Дана общая характеристика ситуации в стране, выделены ее особенности и противоречия, показана связь между нею – и реализацией «Инициативы Мериды», а также неоднозначная роль США.

Ключевые слова: «Война против наркотиков», «Инициатива Мерида», Мексика, наркокартели, США.

В центрі уваги дослідження – внутрішня нестабільність, яка має місце в Мексиці протягом останніх трьох років, пов'язана з «Війною з наркоторгівлею», що проявляється у значній ескалації насильства. Автор намагається дати загальну характеристику ситуації в країні, виявити її особливості та суперечності, простежити зв'язок між ними та реалізацією «Ініціативи Мериди», в тому числі продемонструвати неоднозначну роль США.

Ключові слова: «Війна з наркоторгівлею», «Ініціатива Мерида», Мексика, наркокартелі, США.

The article studies the violence escalation in Mexico during the last three years. The author describes the general situation in the country, points out its peculiarities and contradictions, its interconnection with the Merida Initiative's implementation, and the U.S. ambiguous role.

Key words: drug cartels, War on drugs, Merida Initiative, Mexico, the U.S.A.

Безпрецедентне зростання насильства в Мексиці протягом 2008 – 2010 рр., пов'язане з «Війною з наркоторгівлею», розв'язаною урядом країни, набуло широкого розголосу в світових ЗМІ. Протягом цього періоду з'явилось багато аналітичних праць, в яких досліджується означена проблема. Проте поза увагою багатьох з них залишаються окремі особливості та суперечності ситуації, що склалась в країні, в тому числі неоднозначна роль США.

Дана наукова розвідка не претендує на детальне висвітлення всіх аспектів ситуації в Мексиці, вона має за мету виокремлення і аналіз згаданих суперечностей, та окреслення «хибного кола»: залежності між зубожінням – нелегальною торгівлею наркотиками – та війною з нею.

Не викликає сумніву, що зараз Мексика переживає найкритичніший період у своїй історії за останні півстоліття. Одна з найбільших економік Західної півкулі, яка протягом

* кандидат політичних наук, науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

©Ковальова О.І., 2011

кількох десятиліть мала найвищі темпи розвитку в регіоні та одні з найвищих у світі, претендувала на лідерство в регіональних і міжнародних організаціях, в тому числі, на місце постійного члена Ради Безпеки ООН, протягом останніх декількох років знаходиться у глибокій кризі та стрімко втрачає свої позиції в регіоні та світі. Кілька десятиліть стабільного зростання економіки в XX ст. – так званого «Мексиканського дива» – змінились поступовим зменшенням темпів зростання, а в останні роки – різким падінням економіки, пік якого припав на 2009 р.: за оцінками ЕКЛАК, ВВП країни у порівнянні з попереднім роком знизився на 6,7% [1, с.77]. В значному ступені падіння ВВП було результатом зменшення експорту, спрямованого, переважно, до США. До цього додалось суттєве зменшення надходження інвестицій, відповідно до звіту Секретаріату Міністерства Економіки Мексики, прямі іноземні інвестиції в економіку країни у 2009 р. склали 11417 млн. дол., тобто, вполовину менше, ніж у 2008 р. (23170 млн. дол.) [2]. Крім того, зменшились – від 12% до 16,1% – надходження до економіки у формі грошових переказів мексиканців, які мешкають чи працюють за кордоном, що також складають значну частку в прибутках держави. Також негативно вплинуло зменшення туристських потоків до країни, і, відповідно, зниження прибутків туристичної галузі – однієї з головних бюджетоутворюючих галузей мексиканської економіки.

Все це призвело до значного скорочення прибутків населення. Крім того, через банкрутство або зменшення прибутків підприємств та перенесення багатьма іноземними компаніями потужностей до інших країн, надзвичайно зросла кількість безробітних, склавши майже третину економічно активного населення країни.

Дана ситуація стала результатом дії багатьох чинників. Мексиканська економіка більше за інші економіки регіону постраждала через «світову економічну кризу» 2008 – 2009 рр. Це було пов'язано з кризою економіки головного партнера Мексики – США, які зазвичай споживають 80% мексиканського експорту і генерують значну кількість робочих місць в країні. Найбільше серед галузей мексиканської економіки, щільно пов'язаних з ринком США, постраждало автомобілебудування – одна з основних експортних галузей країни (її частка в експорті сягає 24%): лише за період з січня до жовтня падіння виробництва і експорту цієї галузі склали, відповідно, 35 і 33% [3]. Значними були також втрати економіки внаслідок епідемії грипу A/H1N1 (за різними підрахунками падіння ВВП склало від 0,7 до 2,0%). Для подолання епідемії уряд був змушений вдатися до такого заходу як введення загального карантину терміном на 5 днів, протягом яких було зупинено роботу практично усіх підприємств і установ країни. Також, безумовно, негативно відбились на стані економіки наслідки стихійних лих – повеней, буревіїв тощо.

Проте найбільшою загрозою розвитку Мексики стала значна внутрішня нестабільність в країні, проявом якої є безпрецедентне зростання насильства, пов'язаного з нелегальною торгівлею наркотиками та «війною» з нею, розв'язаною урядом країни.

Нелегальний наркобізнес є головним джерелом прибутків значної кількості населення країни, і надприбутків – окремих осіб. Сусідське положення та значна довжина спільного кордону зі США – найбільшого у світі ринку споживання наркотиків – обумовили долю Мексики як основного їх постачальника (фактично з 1940-х – а, головним чином, з 1960-х рр.). За оцінками журналу Форбс, щороку 8 млрд. з 24 млрд. доларів, отриманих від нелегальної торгівлі наркотиками у США, контрабандно переправляється до Мексики [4].

Хоча з початку XX ст. американські уряди послідовно робили одним з основних аспектів своєї політики боротьбу з нелегальним розповсюдженням наркотиків, їхня кількість на території держави з того часу не лише не зменшилась, але кардинально зросла. Є очевидним, що у Сполучених Штатах так само, як і у Мексиці, нелегальна торгівля на-

ркотиками перетворилась на серйозне джерело надприбутків як для окремих осіб, так і для самої держави. Це визначає ту неоднозначну роль, яку відіграють США у боротьбі з наркоторгівлею.

Зараз Мексика є найбільшим у світі виробником марихуани та одним з найбільших – героїну. Крім того, мексиканською територією проходять транзитні шляхи, якими на американський ринок нелегально потрапляють наркотичні речовини з інших країн регіону та з інших континентів (90% кокаїну [5] та 1/3 марихуани, які імпортуються Сполученими Штатами). За оцінками Держдепартаменту, основна частина кокаїну надходить до США через Мексику з Колумбії. Проте впродовж останніх років значно розширилось виробництво кокаїну в Перу і Болівії. Зокрема, в останній виробники коки – «кокалерос» – здобули підтримку держави завдяки обранню президентом колишнього голови їхньої профспілки Ево Моралеса. Останнім часом безпекові організації США, в тому числі ЦРУ та Управління з боротьби з наркотиками наголошують на тому, що значна частина перуанського і, передовсім, болівійського кокаїну також надходить до Мексики і США через Венесуелу, проте ці заяви не підтверджуються серйозними доказами і носять в більшому ступені політичний характер. Водночас наявні докази того, що в Колумбії, яка залишається основним постачальником кокаїну, виробництвом його та інших наркотичних речовин займаються, головним чином, так звані «парамілітарес» – фактично підпорядковані американським спецслужбам збройні угруповання, створені свого часу з метою «цивільної оборони» проти лівих повстанців.

В якості основної причини, яка обумовлює розвиток нелегальної торгівлі наркотиками в Мексиці, прийнято визначати структурні проблеми мексиканського суспільства та економіки, зокрема: глибоку соціальну диференціацію за майновими і расовими ознаками, значне зубожіння основної частини населення, хронічне безробіття, низький загальний культурний і освітній рівень тощо. Крім того, велику роль відіграє високий рівень корумпованості на всіх рівнях: від місцевої поліції та чиновників – до найвищих посадовців; цьому сприяє значна централізованість влади в країні, недостатня розвиненість мережі місцевих органів управління і правопорядку та їх недостатнє фінансування.

Нелегальну торгівлю наркотиками в Мексиці координують так звані «наркокартелі» – організовані злочинні угруповання, які спеціалізуються на нелегальному виробництві наркотиків і торгівлі ними; вони фактично розподілили між собою територію країни. Мексиканські наркокартелі почали формуватись у 1980-ті рр., але особливої ваги набули в 1990-ті рр. – після ослаблення колумбійських наркокартелів «Калі» та «Медельїн». За деякими оцінками, зараз наркокартелі постачають приблизно 70% наркотиків, що нелегально ввозяться до Сполучених Штатів.

У 2005 р. Генеральна Прокуратура Мексики визначила як найбільші й найвпливовіші сім наркокартелів [6]. З них на сьогоднішній день діють наступні. Три з них на півночі країни: «Сіналоа» – контролює велику територію центральної частини Мексики від кордону зі США на південь, в тому числі, значну частину Тихоокеанського узбережжя; «Тіхуана» – західну частину прикордонної території до тихоокеанського узбережжя (штат Нижня Каліфорнія); третій – опозиційний до них картель «Хуарес» (зараз за деякими даними називається «Альянсом Золотого Трикутнику», або за іменем лідера – «Групою Карільо-Фуентеса») контролює територією основного наркокоридору Ель-Пасо – Сьюдад-Хуарес. Вздовж карибського узбережжя – сфера впливу «Картелю Затоки» (зараз йому фактично підпорядковується картель «Тіхуана»), яка останнім часом значно зменшилась через діяльність колишнього збройного загону цього картелю, що виокремилась у окремий картель – групи «Лос Зетас», про яку йтиметься нижче. На південному заході

країни – в центральній частині Тихоокеанського узбережжя – картель «Родина Мічоакана».

Що стосується пов'язаного з наркоторгівлею насильства, протягом останніх трьох десятиліть мало місце декілька піків його зростання – через боротьбу за вплив в країні між окремими наркокартелями. Проте ніколи раніше насильство не сягало такого надзвичайно високого рівня, як зараз. Суттєва ескалація насильства почалась з кінця 2000 р. – з початку президентства Вісенте Фокса Кесади – і досягла значного рівня у 2005 р., склавши, в середньому за десятиліття, 10 – 12 осіб на 100 тис. чол. Уряд країни вживав окремі заходи з запобігання зростанню насильства, зокрема, надсилав війська у найбільш нестабільні міста на кордоні зі США (Нуево Ларедо, Тамауліпас).

У 2006 р. новий президент Мексики Феліпе Кальдерон розпочав «війну з наркоторгівлею». У березні 2007 р. він проголосив Інтегральну Стратегію з запобігання злочинам і боротьби зі злочинністю [7]. Вона полягала у використанні збройних сил держави і загонів державної та федеральної поліції у боротьбі з наркокартелями. На даний момент у війні задіяні близько 45 тис. військових.

У жовтні 2007 р. за ініціативи президента США Дж. Буша-молодшого було ухвалено спільну американо-мексиканську програму «Ініціатива Мерида» зі співробітництва у боротьбі з нелегальною торгівлею наркотиками і пов'язаною з нею злочинністю на території Мексики. Згідно з угодою США зобов'язувались надати Мексиці протягом наступних 4 років фінансову (1600 млн. доларів), технічну (гелікоптери, зброя, комп'ютерне обладнання тощо) та військову (зокрема, інструктори для тренувань військового персоналу) допомогу. Пізніше угода також була поширена на держави Центральної Америки. Угода була ратифікована Конгресом США і набула чинності з 30 червня 2008 р.

Підписання даної Ініціативи породило як в самій Мексиці так і в інших країнах півкулі побоювання стосовно реальних планів США щодо країни та її майбутнього. Слід зазначити, що в першому варіанті програма, запропонована американським урядом, називалась «Планом Мексика» – тобто, аналогічно реалізованому в Колумбії з 1999 р. «Плану Колумбія». Проте ця назва одразу викликала заперечення мексиканського уряду, оскільки містила натяк на обов'язковість присутності американських військових на території країни. Почались дискусії про імовірність «колумбізації» Мексики: розміщення на її території численних військових баз і обернення країни на постійну «гарячу точку». Варто підкреслити, що сама ідея американської військової присутності негативно сприймається мексиканцями через негативний досвід в історії країни, пов'язаний зі США (свого часу Мексика поступилась останнім майже половиною національної території).

З початку «Війни з наркоторгівлею» протягом 2006 – 2009 рр. у Мексиці було заарештовано близько 80 тис. осіб, пов'язаних з нелегальною торгівлею наркотиками та з викраденням осіб з метою отримання викупу [8]. Близько 200 членів картелів були екстрадовані до США [9]. Крім того, в межах «Війни з наркоторгівлею» Ф. Кальдерон звільнив 284 голови федеральних поліцейських підрозділів у 31 штаті та у федеральному окрузі; були затримані 1500 поліцейських службовців різних рівнів; в результаті «Операції Чистки» в 2008 р. через співробітництво з наркокартелями були звільнені та заарештовані 35 співробітників Управління боротьби з організованою злочинністю а також колишній голова цього органу та деякі високопосадовці. У 2009 р. через звинувачення у корумпованості були частково розформовані відділ розслідувань Генеральної прокуратури Республіки та Федеральне Агентство з Розслідувань [10] тощо.

Попри все це, хоча вже минуло більше трьох років з початку «Війни з наркоторгівлею», в тому, що стосується її безпосередніх цілей, не було досягнуто істотних результа-

тів, що дозволяє багатьом експертам і політикам наголошувати на її провалі. Так, згідно з оціночними даними, наведеними в звіті за 2010 р. «Національна оцінка небезпеки наркотиків» Національного Центру Антинаркотичної Розвідки, у Мексиці почало розширюватись нелегальне виробництво наркотичних речовин: у 2008 р. – через рік після підписання «Ініціативи Мериди» – виробництво героїну збільшилось з 18 до 38 тон, а марихуани – з 15,800 до 21,500 тон.

Крім того, втручання збройних сил призвело не до зменшення, а до зростання насильства в країні, яке переросло фактично у громадянську війну «всіх проти всіх» з безпрецедентно великою кількістю жертв. Як наголошують деякі експерти, своїм втручанням Феліпе Кальдерон обернув «внутрішні сутички за партії наркотовару» на багатосторонню війну між самими наркокартелями та з військовими і поліцією [11], в якій найбільше страждає цивільне населення. Загальна кількість жертв у Мексиці з 2001 р. до сьогоднішнього дня за офіційними оцінками перевищує 22 тис. осіб, проте деякі джерела наголошують, що вона вже практично сягнула 30 тис. осіб. До цього додалась також проблема збільшення кількості викрадення осіб з метою отримання викупу: згідно з річним звітом мексиканського уряду, з грудня 2006 до липня 2010 р. жертвами викрадення стали 3746 осіб [8].

Крім того, самі збройні сили країни теж стикаються зі значними проблемами. У червні 2003 р. Секретаріат з Національної Оборони оприлюднив дані про те, що з початку правління адміністрації Вісенте Фокса і до зазначеного часу 48,407 тис. військовослужбовців дезертирували зі Збройних Сил країни. Через півроку – у грудні 2003 р. – ця кількість сягнула вже 61,200 тис. осіб. Проте, Секретаріат з Національної Оборони визнав, що протягом 2002 – 2003 рр. було віддано усього 22 тис. наказів про арешт дезертирів. При цьому до жовтня 2003 р. було здійснено лише 18 арештів. У березні 2004 р. Секретаріат з Національної Оборони у відповідь на офіційний запит відповів, що лише з елітного підрозділу – Аеромобільної Групи Спеціальних Сил, яка на той момент налічувала 5500 військовослужбовців, з 1995 р. дезертирувало 1382 особи [12]. Головною проблемою є те, що багато дезертирів приєднується до наркокартелів.

Як згадано вище, безпрецедентне збільшення кількості злочинів, пов'язаних з наркоторгівлею, почалось після впровадження «Ініціативи Мериди». Це підтверджують результати дослідження, здійсненого Транскордонним інститутом Університету Сан-Дієго: протягом 2001 – 2007 рр. рівень насильства був відносно низьким (в середньому 1 – 2,2 вбивства на 100 тис. населення щороку), проте він значно зріс у наступні роки: в середньому, 4,8 та 6,1 жертв на 100 тис. чол., відповідно, в 2008 та 2009 рр.[13] Перший «пік», коли кількість жертв перевищила 400 осіб за місяць, мав місце у березні 2008 р. А в 2010 р. лише протягом перших чотирьох місяців у країні було вбито понад 3 тис. осіб.

Експерти вважають, що таке надзвичайне зростання насильства в країні пов'язано з декількома основними причинами: з посиленням боротьби між наркокартелями за вплив, боротьби уряду з ними, а також з арештами лідерів наркокартелів і пов'язаних з ними посадовців. Крім того визначають ще такі чинники, як зростання попиту на наркотики у США, збільшення перехоплень наркотиків на кордоні, економічна криза у Мексиці тощо.

Однак, хоча офіційні джерела наголошують, що більшість загиблих в країні є членами наркокартелів, представники громадських і міжнародних організацій з захисту прав людини запевняють, що майже 90% жертв (як і значна кількість затриманих поліцією осіб) жодним чином не пов'язані з торгівлею наркотиками (серед них багато дітей, підлітків і молодих жінок; крім того, часто жертвами стають випадкові перехожі).

Особливо варто підкреслити, що після укладення «Ініціативи Мериди» змінився сам характер злочинів, пов'язаних з наркоторгівлею: вони стали більш жорстокими, за ви-

значенням Сема Кінонеса – аналітика газети «Лос-Анджелес Таймс» – більш «видовищними»: тіла жертв, яких знаходять нерідко з прикріпленими «посланнями» або обезголовлені, або розчленовані, або розчинені у кислоті тощо. Не викликає сумніву, що головною метою цього (як і самого по собі безпрецедентного зростання насильства) є залякування – і не лише членів інших наркокартелів чи збройних сил і поліції, але простих громадян як самої Мексики, так і прилеглих американських територій.

Останнє підтверджується тим, що протягом усього періоду «Війни з наркоторгівлею» найбільша кількість подібних злочинів відбувається на американо-мексиканському кордоні. Так, не можна не відзначити, що насильство не охоплює всю територію країни: найбільша кількість злочинів сконцентрована в декількох штатах, переважно, прилеглих до США. Крім того, привертає увагу зміни в географії злочинів після укладення «Ініціативи Мериди». Так, якщо в 2006 р. насильство охоплювало, переважно, три штати Тихоокеанського узбережжя – Мічоакан, Сіналоа та Герреро, де розташовані важливі для наркоторгівлі порти, з найбільшою кількістю жертв у першому (25% загальнонаціональної кількості жертв), то у 2007 р. після підписання «Ініціативи Мериди» рівень насильства зріс у північних прикордонних штатах. У 2008 р. понад 50% всіх вбивств у країні відбувалась у трьох штатах: у прикордонному Чіхуахуа, яким проходить згаданий наркокоридор Сьюдад-Хуарес – Ель-Пасо, кількість жертв була найвищою (понад 49 жертв на 100 тис. осіб); також високою була злочинність у Сіналоа та у західному прикордонному штаті Нижня Каліфорнія. У 2009 р. відбулось значне зростання насильства на загальнонаціональному рівні: частково – через збільшення кількості вбивств у штаті Чіхуахуа, а також у розташованих на південь від нього штатах Дуранго і Сіналоа – так званому «Золотому Трикутнику» [13].

Зараз місто Сьюдад-Хуарес продовжує утримувати першість за кількістю злочинів, хоча в ньому локалізована збільшена кількість військових загонів і сил поліції. При цьому видається особливо дивним, що більшою є кількість жертв сутичок не між військовими та наркокартелями, а між самими наркокартелями, а також, що кількість жертв серед мирного населення залишається значною. Такою самою є ситуація і в інших нестабільних містах. Це викликає сумніви щодо сумлінності виконання військовими свого обов'язку захисту населення, а також підозри щодо певного ступеня злочинної лояльності по відношенню до окремих наркокартелів. Крім того, значна кількість злочинів у країні пов'язується з діяльністю самих збройних сил. За період президентства Ф. Кальдерона з 1 грудня 2006 р. Національна Комісія з Прав Людини задокументувала 983 скарги від мирного населення на дії збройних сил [14].

Проте не можна пов'язувати ескалацію насильства лише з присутністю військових, як це намагаються показати деякі громадські організації країни.

На нашу думку, як вказувалось вище, у випадку міст з найвищим рівнем насильства головну роль відіграє саме їхнє розташування на кордоні зі США. Це в першу чергу стосується згаданого Сьюдад-Хуареса, відділеного лише водами ріки Ріо-Гранде від американського міста Ель-Пасо (штат Техас). В останньому мешкає велика мексиканська громада, яка не може спокійно споглядати жахливу ситуацію по той бік кордону. Тому не викликають подиву неодноразові звернення до уряду США губернаторів американських прикордонних штатів з проханням надати додаткову військову допомогу для запобігання «поширенню» («spill over») насильства через кордон, а також з боку американського населення – ввести американські війська до мексиканської території й покінчити з насильством.

Що стосується, власне, імовірності поширення насильства на територію США, наявність реальних підстав для подібних побоювань важко визначити, оскільки офіційні дані

про конкретні випадки не наводяться, і, більше того, заперечуються американською владою. А публікації, присвячені цій темі, переважно, у американській пресі, роблять головний акцент не на кількості вбивств та їхній пов'язаності з мексиканською війною, але на їхній жорстокості.

Як свідчать деякі американські аналітики, в тому числі, згаданий вище С. Кінонес, на відміну від більш ранніх ситуацій боротьби між різними наркокартелями, зокрема, між колумбійськими в 1980-ті рр., коли насильство зростало також і на території США, зараз те, що за південним кордоном триває війна з величезною кількістю жертв, не відчувається на американських вулицях. Він наголошує на тому, що за тих умов, які склались на сьогоднішній день, є мало вірогідним, що мексиканські наркоторгівці спроможуться стати реальною загрозою національній безпеці США [15]. Він наводить в якості прикладу наступні факти: коли протягом двадцяти місяців у згаданому вище Сьюдад-Хуаресі відбулось близько 3 тис. вбивств, то в його другій половині – Ель-Пасо (одному з «найбезпечніших міст Америки») лише 30; у 2008 р. у місті Ногалес, штат Сонора, було здійснено 126 вбивств – то в другій половині цього міста по інший бік кордону (штат Аризона) лише 3. Також експерти відзначають, що діяльність наркоторгівців у США є непомітною, в той час як у Мексиці – відрізняється зухвалістю й надзвичайною жорстокістю. Безумовно, американській владі допомагає контролювати ситуацію певне посилення військ у прикордонних територіях США, проте воно є далеко не настільки масштабним, як у Мексиці.

Загалом можна наголошувати на роздмухуванні американськими ЗМІ зазначеної проблеми «поширення» насильства, в тому числі, слід відзначити наявність в американській пресі публікацій з неправдивими даними про випадки вторгнення мексиканських злочинних груп на територію США, які не підтверджуються владою.

Також в цьому контексті слід окремо відзначити заяви американського керівництва, зокрема, держсекретаря Х. Клінтон, стосовно того, що на території Мексики виникли «повстанські» угруповання, які намагаються захопити владу в країні, через що уряд неспроможний утримувати контроль над усією територією. Підґрунтям для подібних тверджень є діяльність згаданого вище картелю «Лос Зетас», який Управління з боротьби з наркотиками США вважає найнебезпечнішим мексиканським наркокартелем.

Група «Лос Зетас» утворилась у 1998 – 1999 рр. у складі щонайменше 40 офіцерів військових – десантників і морських піхотинців, які дезертирували з елітних підрозділів Збройних сил (Аеромобільної та Амфібійної Груп) після того, як пройшли навчання у Військовій Школі Америк США і спеціальне тренування в спеціалістів ЦРУ та в ізраїльських військових. Згадана Школа Америк знана тим, що латиноамериканські військові, які здобували в ній освіту, виходили з неї відданими США офіцерами; найвідомішими випускниками були диктатори Леопольд Галтьєрі, Мануель Нор'єга і Омар Торріхос, Уго Бансер та інші. До 2008 рр. «Лос Зетас» утворювали збройний загін «Картелю Затоки», а після його ослаблення (внаслідок арешту і екстрадиції до США його лідера О. Карденаса Гульєна) об'єднались з наркокартелем братів Белтран Лейва. У лютому 2010 р. суперечності між «Лос Зетас» і «Картелем Затоки» переросли у масштабну війну, в якій останній виступив як член «Нової Федерації» зі своїми колишніми ворогами – картелями «Сіналоа» і «Родина Мічоакана». В результаті «Лос Зетас» виокремились у самостійний наркокартель, який зараз, за даними американської розвідки, поширив свій вплив практично на всю територію Мексики: зокрема, контролює майже все карибське узбережжя (слід особливо підкреслити, що тут розташовані основні центри видобутку нафти і газу), значну частину кордону зі США, кордон з Гватемалою, а також активно претендує на велику

центральну частину території країни (на півночі якої знаходяться значні поклади залізної руди). Крім того, «Лос Зетас» фактично контролюють Гватемалу (що також є однією з основних країн, територією яких наркотики транспортуються до США) разом з пов'язаними з ними бандитами «кайбілес» – колишніми членами гватемальських особливих військових підрозділів, які також свого часу пройшли тренування в американських та ізраїльських військових [16].

Слід наголосити, що діяльність «Лос Зетас» дуже відрізняється від тієї, яку зазвичай реалізують решта наркокартелів країни і є нетиповою для останніх. Крім виробництва і транспортування наркотиків, а також участі в боротьбі за вплив з іншими наркокартелями та у протистоянні з поліцією і збройними силами країни, члени цього картеля протягом останніх трьох років – з кінця 2007 р. (фактично, з часу підписання «Ініціативи Мериди») займаються рекетом, грабують казино, викрадають автомобілі, осіб (зокрема, громадян інших держав регіону) з метою отримання викупу, організують теракти (поки що нечисленні) тощо. Варто окремо відзначити, що також «Лос Зетас» перешкоджають нелегальній еміграції до США, перехоплюючи групи нелегальних мігрантів та примушуючи працювати на себе в нелюдських умовах. Ця група вважається відповідальною за більшу частину надзвичайно жорстоких вбивств у країні, в тому числі, за скоєне 22 – 23 серпня 2010 р. масове вбивство 72 громадян різних держав Центральної та Південної Америки, які намагались нелегально потрапити до США.

«Лос Зетас», як би дивно це не звучало, на відміну від інших наркокартелів країни, не мають підтримки населення. З цього приводу варто зазначити, що, оскільки значна частина населення країни, особливо, у прикордонних штатах, через злиденність змушена займатись нелегальною торгівлею наркотиками, то до картелів нерідко ставляться як до покровителів, свого роду «Робін Гудів», що забирають в багатіїв зайве і «мстяться» «янкі», продаючи їм наркотики; відомі випадки неформальної канонізації деяких лідерів наркомафії. Проте «Лос Зетас», які поводяться інакше, ніж звичайні наркоторгівці, не користуються довірою навіть на тих територіях, на яких починали свою діяльність.

Окремі деталі діяльності цього наркокартелю дозволяють підозрювати наявність щільних зв'язків між ним – та спецслужбами США. Загалом співпраця з наркоторгівцями американських органів безпеки, в тому числі, Управління з боротьби з наркотиками та ЦРУ, має тривалу історію. Варто відзначити оприлюднену в березні 2010 р. Національним архівом з безпеки США серію документів, які вказують на зв'язки ФБР та ЦРУ з мексиканськими наркокартелями, а також надання ЦРУ особливого захисту окремим членам цих картелів [17].

Як згадувалось вище, боротьба з наркотиками була розпочата урядами Сполучених Штатів ще на початку XX ст. Основними підходами до боротьби від початку і дотепер є контроль за виробництвом наркотиків «біля джерела» – тобто, на території країни-виробника, а також перехоплення нелегальних партій на кордоні США. Попри неефективність даних підходів, результатом чого є значне зростання обсягів наркоторгівлі протягом століття, вони досі залишаються основними в американській політиці, оскільки дають можливість – передовсім, перший підхід – контролювати країни регіону. Проте лише в останні роки офіційний Вашингтон почав визнавати необхідність боротьби з незаконним обігом наркотиків всередині власної країни. В тому числі, ним була визнана часткова провина за ту ситуацію, яка склалась в Мексиці.

Безумовно, «Війна з наркоторгівлею» є не лише внутрішньою справою Мексики. Не викликає сумніву, що мексиканська наркоторгівля не була б успішною протягом усіх цих років, як би вона не спиралась на потужну організаційну базу в Сполучених Штатах – як

би не існувало високого попиту, розгалуженої мережі продажу, транспортування і зберігання, та надійної системи відмивання грошей [10]. Так, за словами мексиканського президента Ф. Кальдерона, 90% зброї, якою користуються наркозлочинці у Мексиці, надходить зі США, при чому більшість цієї зброї (ультрасучасної високотехнічної армійської) купується там легально [18].

Тому запропонована американським урядом допомога в межах «Ініціативи Мериди» мала стати суттєвою підтримкою мексиканській боротьбі. Проте насправді, попри те що згадана Ініціатива набула чинності в 2008 р., з того часу і дотепер війна здійснюється практично за кошти самої Мексики: протягом 2007 – 2010 рр. на «Війну з наркоторгівлею» мексиканським урядом було витрачено понад 306,5 млрд. песо – що дорівнює приблизно 24,5 млрд. дол. [8]. Згідно з висновками звіту від 21 липня 2010 р. щодо «Ініціативи Мериди» Рахункової Палати США, з усієї обіцяної американської допомоги на потреби Ініціативи досі було витрачено лише 9% [19], при чому більша частина цих грошей пішла на організаційні й адміністративні потреби. В цілому з усіх коштів, які передбачались для проведення тренувань і купівлі обладнання, протягом 2009 – 2010 рр. було витрачено всього 159,2 млн. дол., в тому числі, на обладнання – 118,7 млн. дол. Обладнання – як військове, так і офісне потроху почало надходити до Мексики лише з середини 2009 р. – переважно, з осені, в тому числі, п'ять (з дев'яти обіцяних) бувших у використанні в американської армії гелікоптерів Bell 412 – у грудні 2009 р.; хоча комп'ютери та інше офісне обладнання почало надходити з літа 2009 р., програмне забезпечення до нього – лише в 2010 р. Основну частину виділеного обладнання Мексика отримала в 2010 р. [10], проте із запланованих на цей рік витрат загальною сумою 266,5 млн. дол., на обладнання було витрачено лише 35,5 млн. дол.

В певному сенсі це було одним з чинників, який спонукав до перегляду характеру співробітництва між США та Мексикою у боротьбі з наркоторгівлею. В результаті проведення серії консультаційних нарад в межах планування бюджету США на 2011 р. уряди двох держав ухвалили нову стратегію, названу «Після Мериди» або «Мерида 2.0» і оголошену Б. Обамою 23 березня 2010 р. у Мехіко. Вона має сконцентруватись на формуванні інституційної бази в більшому ступені, ніж на трансферах зброї і обладнання. Для цієї ініціативи в американському бюджеті буде передбачено 310 млн. дол. [10].

Проте недофінансування «Ініціативи Мериди» є не єдиною проблемою у відносинах між Мексикою і США. Так, слід згадати неодноразові звинувачення мексиканським урядом Сполучених Штатів у неперешкоджанні ними нелегальному постачанню зброї на територію крани та нереалізації необхідних зусиль з боротьби з попитом на наркотики на американській території. З іншого боку, з часу підписання Ініціативи мало місце декілька випадків виникнення значної напруженості між двома урядами, причиною яких були заяви різних високопосадовців США, які, на нашу думку, фактично були проявом тиску на уряд Мексики з метою збройного американського втручання.

Один з подібних випадків, коли напруженість сягнула такого рівня, що під загрозою опинились дипломатичні відносини між державами, мав місце на початку 2009 р. В перших числах лютого 2009 р. Командування об'єднаних збройних сил США опублікувало звіт, в якому нестабільність у Мексиці була визначена як одна з головних загроз національній безпеці Сполучених Штатів [20], прогнозувався розвиток «хаотичного» сценарію, пов'язаного з ескалацією наркозлочинності. Сама Мексика в цьому звіті була визначена як «невдала держава» («failed state») через «…зростаючий натиск, який наркокартелі та їхні члени здійснюють на мексиканський уряд протягом декількох останніх років». Особливе занепокоєння уряду Мексики викликала загроза американського вій-

ськового втручання, яка містилась в тексті в якості висновку: «Будь яка вірогідність перетворення Мексики на хаос вимагатиме американської відповіді, заснованої на серйозних наслідках для національної безпеки» [21, с.34]. Про готовність Збройних Сил США увійти на територію Мексики згодом заявили Секретар з Оборони США Роберт Гейтс та головнокомандувач Об'єднаними Збройними Силами США адмірал Майкл Г. Муллен. Крім цього, Центральне Розвідувальне Управління США внесло Мексику до свого списку кризових держав, за якими воно збирається встановити особливий нагляд, як за проблемою на кшталт Аль-Каїди [22]. 11 березня 2009 р. голова ЦРУ Деніс Блер наголосив, що мексиканський уряд Феліпе Кальдерона через діяльність наркокартелів неспроможний здійснювати владу на всій території країни [23]. В результаті Департамент з Національної Безпеки США передислокував на південний кордон США значну кількість збройних сил [24]. Напруження у відносинах між урядами США і Мексики вдалось дещо зменшити після візитів держсекретаря США Хіларі Клінтон, Міністра з національної безпеки Джанет Наполітано, Міністра юстиції Еріка Холдера, а також президента США Б. Обами 16 квітня 2009 р. [25]. Варто особливо відзначити, що одним з результатів візиту останнього стало призначення (20 квітня 2009 р.) нового посла до Мексики, яким став Карлос Паскуаль, що був послом в Україні з січня 2000 р. до серпня 2003 р. – в період підготовки української політичної опозиції до так званої «Помаранчевої революції», коли він надавав її членам численні «консультації» й отримав догану за надто активне відкрите втручання до внутрішніх справ нашої держави.

Останній випадок ускладнення відносин між урядами Мексики і США мав місце на початку вересня 2010 р. – після того, як держсекретар Х. Клінтон у своїй промові 8 вересня 2010 р. на засіданні Ради з зовнішніх відносин порівняла сучасну ситуацію в Мексиці з тією, що мала місце в Колумбії у 1980-ті рр., визначивши наркокартелі як «повстанські» рухи, чим, фактично, прирівняла їх до терористичних організацій, з якими Сполучені Штати ведуть війну [26]. Варто зауважити, що одним з приводів для подібного висновку Х. Клінтон було вбивство у місті Сьюдад-Хуарес декількох осіб, пов'язаних з американським консульством, напередодні приїзду очолюваної нею урядової делегації. Заява держсекретаря викликала офіційні заперечення з боку мексиканського уряду і Конгресу, які стали проявом занепокоєння через натяк на імовірність збройного втручання з боку супердержави, який містився в словах Х. Клінтон. Хоча наступного дня президент США Б. Обама висловив свою незгоду з держсекретарем у інтерв'ю лос-анджелеській газеті «Ла Опіньон», тим не менше, напруженість у відносинах між урядами двох держав залишилась, а з'ясування справедливості тверджень Х. Клінтон стало об'єктом широкої міжнародної дискусії.

Є підстави стверджувати, що Сполученими Штатами реалізується інформаційна війна проти Мексики – цілеспрямований підрив економіки цієї країни шляхом створення її негативного іміджу на міжнародній арені, свідомого підбурювання антимексиканських настроїв у світі та всередині самих США. Останнє здійснюється, як зазначалось вище, за допомогою широкої інформаційної кампанії у мас-медіа шляхом перебільшення ступеня криміналізованості й корумпованості мексиканського суспільства й некерованості ситуації в країні. Сам мексиканський уряд неодноразово звинувачував США, що вони навмисно псують імідж країни на міжнародному рівні. Так, суттєво послабила позиції Мексики ситуація з поширенням на її території грипу A/H1N1, що було використано США для несправедливого звинувачення країни у провокуванні світової пандемії. Результатом стала тимчасова міжнародна ізоляція Мексики, дискримінація її громадян й осіб мексиканського походження в різних країнах світу, а наслідком цього – згадане вище значне падіння економіки.

На основі аналізу широкого спектру джерел, в тому числі, конкретних подій, офіційних документів та заяв високопосадовців США, можемо стверджувати, що має місце безпосередня зацікавленість Сполучених Штатів саме в такому розвитку подій в Мексиці. Більше того, на нашу думку, існують очевидні свідчення участі США у дестабілізації внутрішньої ситуації в Мексиці. Не викликає сумніву, що потужні американські лобі, пов'язані не лише з наркоторгівлею, а й з військовою і нафтовою промисловістю тощо, перешкоджають отриманню реальних результатів у боротьбі з нелегальним поширенням наркотиків. Також є підстави наголошувати на тому, що офіційний Вашингтон використовує ситуацію в Мексиці з метою розміщення постійного численного збройного контингенту на її території для здобуття монопольного контролю як над виробництвом і торгівлею наркотиками, так і над запасами стратегічних ресурсів країни (передовсім, нафти і газу). Імовірність подібних планувань засвідчує випадок Колумбії, яка протягом останніх років перетворилась, фактично, на неоколоніальне володіння США, які контролюють її територію і ресурси під приводом боротьби з повстанцями і – так само, як і в Мексиці – з нелегальним виробництвом наркотиків.

Список використаних джерел

1. Anuario estadístico de América Latina y el Caribe 2009/ CEPAL, la División de Estadística y Proyecciones Económicas. – Santiago de Chile: Publicaciones de las Naciones Unidas, 2010. – 316 págs. – Режим доступу: http://www.cepal.cl/cgi-bin/getProd.asp?xml=/publicaciones/xml/6/38406/P38406.xml&xsl=/deype/tpl/p9f.xsl&base=/tpl/top-bottom.xslt
2. Informe Estadístico Trimestral Sobre el Comportamiento de la Inversión Extranjera Directa en México [Електронний ресурс]/ Secretaría de Economía Dirección General de Inversión Extranjera. – 26 de febrero de 2010. – Режим доступу: http://www.economia.gob.mx pics/pages/1175_base/dicE09.pdf
3. Balance preliminar de las economías de América Latina y el Caribe 2009 / CEPAL, la División de Estadística y Proyecciones Económicas. – Santiago de Chile: Publicación de las Naciones Unidas. – 2009. – 106 págs. – Режим доступу: http://www.cepal.cl/cgi-bin/getProd.asp?xml=/publicaciones/xml/2/38062/P38062.xml&xsl=/de/tpl/p9f.xsl&base=/tpl/top-bottom.xslt
4. Bogan J., Dolan A.K., Helman C., Vardi N. The Drug War [Електронний ресурс] / Jesse Bogan, Kerry A. Dolan, Christopher Helman, Nathan Vardi // Forbes Magazine – December 22, 2008. – Режим доступу: http://www.forbes.com/global/2008/1222/058a.html
5. O'Neil Sh.K. Moving Beyond Merida in U.S. – Mexico Security Cooperation [Електронний ресурс]/ Shannon K. O'Neil // Council on Foreign Relations. – May 27, 2010. – Режим доступу: http://www.cfr.org/content/publications/attachments/ShannonONeil52710testimony.pdf
6. Reséndiz Fr. Siete grandes cárteles de la droga operan en México: PGR [Електронний ресурс]/ Francisco Reséndiz// La Crónica de Hoy. – 28 de Diciembre 2005. – Режим доступу: http://www.cronica.com.mx/nota.php?id_nota=218320
7. El Presidente Calderón en el Anuncio de la Estrategia Integral para la Prevención del Delito y Combate a la Delincuencia [Електронний ресурс] // Presidencia de la República – México. – 7 de Marzo de 2007. – Режим доступу: http://www.presidencia.gob.mx/prensa/?contenido=29337
8. Cuarto Informe de Gobierno. Resumen Ejecutivo. Estado de Derecho y Seguridad [Електронний ресурс]/. – Presidencia de la República Mexico. – 2010. – Режим доступу: http://www.informe.gob.mx/resumen-ejecutivo/estado-de-derecho-y-seguridad/

9. Booth W., Fainaru S. New Strategy Urged in Mexico. Calderón's U.S.-Backed War Against Drug Cartels Losing Political Support [Електронний ресурс]/ William Booth, Steve Fainaru // The Washington Post. – July 28, 2009. – Режим доступу: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/07/27/AR2009072703074_pf.html
10. Common Enemy, Common Struggle: Progress in U.S.-Mexican Efforts to Defeat Organized Crime and Drug Trafficking [A report to the members of the Committee on Foreign Relations U.S. Senate, 111th Congress, 2d session]. – Washington: U.S. Government Printing Office, 2010. – VI, 38 pgs.
11. Smith Ph. Failed Drug War Policies in Mexico? Let's Try More of the Same [Електронний ресурс]/ Philip Smith // Drug War Chronicle. – March 27, 2009. – Issue № 578. – Режим доступу: http://stopthedrugwar.org/chronicle/578/mexico_drug_war_assistance_bor der_clinton
12. Medellín J. Desertan 1,382 militares de elite [Електронний ресурс]/ Jorge Medellín // El Universal. – 28 de marzo de 2004. – Режим доступу: http://www2.eluniversal.com.mx/pls/impreso/noticia.html?id_nota=109186&tabla=nacion
13. Drug Violence in Mexico: Data and Analysis from 2001-2009 [Report for the Justice in Mexico Project] / Ed. by D.A. Shrink. – San Diego: Trans-Border Institute, University of San Diego, 2010. – 20 pgs.
14. México: acusan al Ejercito de tortura [Електронний ресурс]// BBC Mundo. – 12 de julio de 2008. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/latin_america/ newsid_7503000/7503072.stm
15. Киннонес С. Так близко и все же так далеко [Електронний ресурс]/ Сэм Кинонес // Вестник НАТО. – 2009. – Вып. 5. – Режим доступу: http://www.nato.int/docu/review/2009/Organized_Crime/SoNear_SoFar/RU/index.htm
16. Cook C.W. Mexico's Drug Cartels [CRS Report to Congress, Order Code RL34215] [Електронний ресурс]/ Colleen W. Cook// Federation of American Scientists. – October 16, 2007. – Режим доступу: http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34215.pdf
17. Doyle K., Franzblau J. Archival Evidence of Mexico's Human Rights Crimes: The Case of Aleida Gallangos [Електронний ресурс]/ Kate Doyle, Jesse Franzblau// National Security Archive Electronic Briefing Book. – March 9, 2010. – № 307. – Режим доступу: http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB307/index.htm
18. Simao P. U.S. lobbies a hurdle in Mexico drug war: Calderon [Електронний ресурс]/ Paul Simao// REUTERS. – March 28, 2010. – Режим доступу: http://www.reuters.com/article/idUSTRE62R13320100328
19. Merida Initiative: The United States Has Provided Counternarcotics and Anticrime Support but Needs Better Performance Measures [GAO-10-837] [Електронний ресурс]// Government Accountability Office. – July 21, 2010. – Режим доступу: http://www.gao.gov/products/GAO-10-837
20. Debusmann B. Among top U.S. fears: A failed Mexican state [Електронний ресурс]/ Bernd Debusmann// The New York Times. – January 9, 2009. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2009/01/09/world/americas/09iht-letter.1.19217792.html
21. The Joint Operating Environment 2008/ [Електронний ресурс]// U.S. Joint Forces Command. – 2008 – IV, 52 pgs. – Режим доступу: http://www.jfcom.mil/newslink/storyarchive/2008/JOE2008.pdf
22. Bowman T. CIA And Pentagon Wonder: Could Mexico Implode? [Електронний ресурс]/ Tom Bowman// National Public Radio (NPR). – February 27. – 2009. – Режим доступу: http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=101215537

23. México: critican declaraciones de director de Inteligencia de EE.UU.[Електронний ресурс]// Prensa Latina. – 11 de Mayo de 2009. – Режим доступу: http://www.prensa-latina.cu/article.asp?ID={DAF74F43-C05D-4512-B272-DF13BEC6AB27}&language=ES
24. Press Briefing by Secretary of Homeland Security Janet Napolitano, Deputy Secretary of State Jim Steinberg and Deputy Attorney General David Ogden on U.S.-Mexico Border Security Policy/ [Електронний ресурс]// U.S. Department of Homeland Security – March 24, 2009. – Режим доступу: http://www.dhs.gov/ynews/releases/pr_1237930080517.shtm
25. EE.UU. es «insaciable» / [Електронний ресурс]// BBC Mundo. – 25 de marzo de 2009. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/latin_america/newsid_7963000/7963817.stm
26. Hillary Rodham Clinton Remarks on United States Foreign Policy / [Електронний ресурс]// Secretary of State, Council on Foreign Relations – September 8, 2010. – Режим доступу: http://www.state.gov/secretary/rm/2010/09/146917.htm